

Cadrul Istoric

La harta cu mine însumi (sau despre "exotic" în cultura romani)

Nu trebuie sa fii expert pentru a realiza un lucru elementar: cultura romani este o "cultura a supravietuirii". Un întreg arsenal de argumente istorice te poate strivi într-o clipita daca ai încerca sa sustii contrariul. Tolerati sau izgoniti, mutilati sau prigoniti, romii au supravietuit propriei lor istorii. Tocmai aceasta supravietuire este, bineînțeles, reflectata în cultura romani, într-o maniera originala. Cu siguranta, determinarea istorica, face posibila punerea semnului egalitatii între cultura romani si voluptatea infinita de a supravietui. Cred, în acelasi timp, ca nu trebuie uitat nici faptul ca istoria romilor este, totodata, o "sub-istorie" a multora dintre popoarele cu care acestia au convietuit.

Asa se întâmpla ca, sarind câteva secole de robiri, dezrobiri, prigoniri, bulversari si asimilari, unii novici încearca sentimente extatice (sic!) prin contemplarea "exotismului" culturii romani... De la unii academicieni cu gulere scrobite, la o seama de artisti în cautarea unui subiect vandabil, se tot identifica, ba chiar si lauda "exotismul" unei "existente libere", al unui spirit transcendental neîncatusabil si non-sedentar, al unei cautari interminabile... Non-sensul este atât de vizibil încât devine revoltator. În definitiv, ce poate fi asa "exotic" în suferinta cuiva?

Lungul drum al pribegiei romilor prin lume (inclusiv prin Europa) are o motivatie mult prea dramatica pentru a invoca un boemism atavic (culmea, romii chiar erau identificati etnic ca "boemi" într-un stat european). Migratia romilor nu poate fi conceputa ca o miscare hippy avant-la-lettre astfel încât te si întrebi, la un moment dat, daca nu este mai respectabila ignoranta multora decât superficialitatea unor astfel de pretinsi "connaisseurs". La urma urmelor, doar romii însisi cunosc cu exactitate pretul platit pentru "libertatea" lor. Spre exemplu, este suficienta o singura vizita în cartierul Zabrauti si tot exotismul trâmbitat de unii se naruie în mai putin de o clipita...

Eugen Crai, LL.M.

Scurtă introducere în istoria romilor

În mod normal, când cineva face o relatare, începe cu începutul. Într-adevar, tentatia de a proceda în acest fel este mare, de asemenea, când vorbim despre istoria oamenilor. Pentru popoarele sedentare, pentru cei care detinerea pamântului este o valoare centrala a culturii lor, este foarte important sa stie de unde vin si ce pamânt au stapânit la origini. Studiind o comunitate de romi din Ungaria, Michael Stewart nu întâlnește asemenea preocupari:

"Spre deosebire de alte populatii aflate, cum se spune, în Diaspora, care se agata de ideea unui loc unde ar putea fi, o data, "acasa", romii au fost un popor nomad fara un teritoriu la care sa viseze, fara un teritoriu originar pe care sa- l reclame. Ce îi face atât de speciali este faptul ca ei se împaca destul de bine cu aceasta idee. Acelasi lucru nu poate fi spus despre aceia care studiaza despre romi. Este un lucru destul de curios faptul ca, observatorii neromi au fost interesati, cel putin începând cu secolul al XVIII-lea, în cea mai mare masura de originea "obscura" a romilor. În 1753 un teolog ungar, Istvan Wali a descoperit ca vocabularul a trei studenti indieni din Malabar, pe care i-a întâlnit în Leiden, era comprehensibil nativilor romi. Dar abia în 1783, când H.M. Grellmann a publicat cartea "Tigani" (Die

Zigeuner), descoperirea teologului ungur a devenit cunoscuta." (Stewart, 1997 p 27).

Dar a avea straini printre ascendenti nu înseamna automat ca esti diferit fata de cei din jur. Multi oameni obisnuiti, cu nimic diferiti de vecinii lor, ar fi surprinsi de numarul ascendentilor straini care apar în arborele lor genealogic doar cu câteva generatii în urma. Ceea ce înseamna ca daca cineva e diferit, aparitia unor ascendenti straini nu explica în totalitate diferenta. De aceea trebuie sa privim cum si de ce oamenii își mentin sau renega aceste diferente peste generatii.

Perioada feudala

De la primele atestari ale romilor în România, ei erau servitori, si apartineau mosierilor, mânăstirilor, si curtilor domnesti. Multi erau tinuti din cauza meseriilor specifice pe care le aveau. Pâna la abolirea sclaviei în secolul al XIX- lea, noi grupe de sclavi au fost aduse cu Imperiul Otoman. Viorel Achim ofera o perspectiva asupra tuturor tipurilor de sclavi care existau, în functie de tipul de proprietar, profesie, felul de tribut pe care romii trebuiau sa îl plateasca stapânilor lor, si în functie de sedentarismul sau nomadismul lor. Acesta era un nomadism în care oamenii traiau în sferturi fixe de iarna, iar vara calatoreau pe aceleasi drumuri, vizitând aceleasi locuri în fiecare an, având un permis de la proprietarul lor. Din punctul de vedere al nomazilor, aceste permise ofereau chiar si protectie: a le face lor rau îi facea rau puternicului lor proprietar. Fara asemenea documente ei ar fi fost priviti ca sclavi fugiti, iar aceasta era privita ca o crima. Acesta era un sistem bine controlat, si în zile determinate ale anului ei trebuiau sa plateasca tribut proprietarului lor. Oriunde în lume greseli si deprecieri interveneau în relatia dintre nomazi si sedentari.

Pentru sedentari, pamântul si cladirile sunt bunurile cele mai importante în care investesc si pe care vor sa le lase generatiei viitoare. Nomazii nu pot vedea valoarea acestor bunuri: "nu le poti lua cu tine". Ei prefera sa investeasca în lucruri cum ar fi: carute, aur, cirezi mari de vite, care în mentalitatea sedentariilor nu au o valoare stabila. Toate considerate de autor ca fiind "bani risipiti".

În acele vremuri nimeni nu era egal fata de altcineva. Aceasta egalitate este un principiu destul de recent al dreptatii. Fiecare grup, în concordanta cu clasa, religia, limba, descendenta, chiar si din acelasi imperiu sau provincie, avea statutul sau, era guvernat de un set de legi diferit si cadea sub jurisdictia unor judecatori diferiti. Din cauza acestor statute diferite, casatoriile între grupuri erau foarte limitate, astfel diferitele culturi cu seturile lor de norme si valori, activitatile economice tipice, limbile, s-au mentinut pentru secole.

Mai târziu, ca parte a politicii de asimilare a romilor, membrii diferitelor grupuri au fost obligati sa se casatoreasca între ei. Un exemplu al unei astfel de politici a fost legea proclamata în 1783 de Joseph al II-lea, împaratul Imperiului Austriac, care organiza viata romilor din Transilvania în detaliu. Ei erau obligati la asimilare totala cu cei din jur: nu aveau voie sa vorbeasca în propria limba, sau sa îmbrace portul traditional, li se interzicea casatoria în cadrul etniei, nu erau lasati sa dreseze cai, iar numarul lautarilor a trebuit redus cât de mult posibil. Copiii lor au fost nevoiti sa mearga la scoala, fiind sub responsabilitatea preotului local. Mosierul trebuia sa le acorde terenuri mici de pamânt astfel încât acestia sa fie implicati în agricultura. Oricine își abandona casa sau locul de munca era tratat ca vagabond si era adus înapoi pe locul unde era înregistrat. Implementarea acestei legi depindea, în orice caz, de conditiile locale si de aceea variaua foarte mult de la o provincie la alta.

Abolirea sclaviei

Sub influența mișcării internaționale de abolire a sclaviei, și în ciuda rezistenței dârze opuse de nobilime, la mijlocul secolului al XIX-lea grupuri de sclavi, incluzând grupuri de romi, au fost eliberate în Valahia și în Moldova. Aceste măsuri au avut ca obiectiv obligatia ca romii să fie legați de satele în care urmau să lucreze în agricultura pe aceleași baze ca și alți țărani: o parte din recolta trebuia dată proprietarului de pământ. Mulți romi au refuzat loturile de pământ ce li se acordaseră în aceste condiții neavantajoase, și au ales să își mențină profesiile lor. Pentru ei abolirea însemna o agravare a exploatații lor. Mulți dintre ei s-au mutat la marginea orașelor sau satelor, și ca rezultat în fiecare sat s-au așezat cei care prelucrează metale precum și alți meșteșugari, unde populația din agricultura avea nevoie de deprinderile lor. Bineînțeles că o parte din populație au devenit țărani, în primul rând cei care deja lucrau ca sclavi pe acel pământ. În jurul unui număr de mănăstiri, satele erau formate în principal sau chiar în totalitate din romi. Unele grupuri nomade și-au continuat stilul de viață itinerant. Primăvara, veneau din călătoriile lor de iarnă în satele de care aparțineau în mod oficial, își plăteau taxele, și apoi călătoreau în toată țara până iarnă următoare. În timpul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea și la începutul celui de-al XX-lea, abolirea sclaviei a iscat un puternic val migrator spre alte părți ale Europei și spre America.

Perioada interbelică și al doilea război mondial

Perioada dintre cele două războaie mondiale se caracterizează pe de-o parte printr-o mai mare asimilare a romilor și pe de altă parte apariția unei mișcări proprii de emancipare a acestora. Au fost fondate organizații cum ar fi Uniunea Generală a Romilor din România. Din nefericire, ele nu au avut timpul necesar pentru a se consolida. După instalarea dictaturii regale și izbucnirea celui de-al doilea război mondial, aceste organizații au fost dizolvate. În această perioadă, progresul industrial a făcut ca multe din bunurile lor manufacturiere să devină demodate și non-competitive. Artizanatul lor era în declin; unele meserii au dispărut pur și simplu. Rasismul care a apărut în perioada interbelică nu a fost inventat de către germani. Istoria lumii este, din păcate, plină de astfel de izbucniri ale rasismului. Strategiile variau de la reducerea grupurilor mari la un statut marginal al unei cetățenii de categoria a doua, sclavie, la epurare etnică și genocid total. În această perioadă, așa-numiții "oameni de știință" au scos la iveală justificări "științifice" ale inferiorității unor grupuri etnice, usurând în acest fel drumul politicilor promovate de guvernul condus de Antonescu, împotriva romilor. În 1942 cam 25000 de romi au fost deportați în Transnistria unde au fost lăsați pe bancurile râului Bug, fără a avea unde să muncească și fără suficiente mijloace de subsistență. Selecția acestora s-a bazat pe stilul de viață, nomadism, timpul petrecut în închisoare, lipsa mijloacelor de subsistență sau a unei ocupații permanente. Aproximativ jumătate dintre ei au murit acolo.

Regimul comunist

Sub regimul comunist toți erau egali în fața legii. Bineînțeles, că în "Ferma Animalelor" de George Orwell, unde unii erau "mai egali" decât alții. Deși o lege nu facea distincția între grupuri, unele grupuri erau mai afectate de o lege decât altele. O "hârtie" putea discrimina foarte mult. Regimul comunist nu le-a recunoscut romilor statutul de minoritate etnică, și ca o consecință, nu li s-a acordat o educație în limba lor natală, și nu s-a ținut cont de specificul lor cultural.

În acele timpuri, datorita politicii angajarii totale, fiecare avea un loc de munca si un câstig, care îi asigura persoanei îngrijire medicala gratuita, un numar de zile de concediu si dreptul la pensie. Multi romi au lucrat ca muncitori necalificati în uzine mari, sau în "cooperativele agricole de productie" (fermele de stat).

O data cu închiderea unor mari uzine sau cu reducerea fortei de munca la un nivel mai competitiv, si cu retrocedarea terenurilor cooperativelor catre proprietarii originari, majoritatea romilor si-au pierdut slujbele. Multi dintre ei si-au reluat modul de viata traditional, incluzând reîntoarcerea la nomadism. Diferitele grupuri de romi s-au adaptat în diferite feluri la noua situatie. Unii dintre ei si-au gasit relatiile profesionale, prietenii, în timp ce altii sunt victime ale saraciei si discriminarii si nu au nici un mijloc de supravietuire.

Bibliografie:

Achim, Viorel:

1998 Tiganii în istoria României, Bucuresti: Editura Enciclopedica

Fonseca, Isabel

1995 Bury Me Standin. London: Chatto and Windus

Fraser, Angus

1994 The Gypsies. Oxford: Blackwell Publishers

Stewart, Michael

1996 The Time of gypsies. Boulder: Westview Press.

Yoors, Jan

1967 The Gypsies. New York: Simon and Schuster

Aceasta perspectiva personala asupra Istoriei Rromilor apartine lui Pieter van Abshoven si nu reprezinta un punct de vedere al Oficiului National pentru Rromi.

Sunt binevenite si alte perspective asupra diversei mosteniri istorice a rromilor.

Historical Background

Quarreling with myself (or about the "exotic" in Romany culture)

One needs not be an expert in order to realize something elementary: Romani culture is a "culture of survival". A whole arsenal of historical arguments could crush anyone in a second if attempted to support the contrary. Tolerated or chased away, mutilated or persecuted, the Roma survived their own history. It is this very survival, of course, which is reflected in the Romany culture in an original manner. For sure, the historical determination makes possible equating the Romany culture and the infinite voluptuousness of surviving. I think at the same time that one should also not forget that the Roma history is a "sub-history" of the many nations they have lived among.

So it happens that jumping a few centuries of slavery, freeing, persecutions, upsets and assimilations, some novices experience ecstatic feelings (sic!) by contemplating the "exoticism" of the Romany culture... From some academics in nice suits to an array of artists searching for a marketable topic, it is still identified, even praised, the "exoticism" of a "free existence", of a transcendental unbondable and non-sedentary spirit, of an unfinished quest... The non-sense is so visible that it becomes revolting. After all, what can be so "exotic" in somebody's sufferings?

The long journey of the Roma exile throughout the world (including throughout Europe) has a much more dramatic motivation than just an invoked atavistic bohemianism (well, the Roma were identified ethnically as "bohemians" in an European country). The Roma migration cannot be conceived as an avant-la-letter hippy movement so that one can ask, at a certain point, if it is not more respectable the ignorance of the many than the superficiality of these so-called "connoisseurs". After all, only the Roma themselves know exactly the price paid for their "freedom". For instance, it is sufficient only one visit in Zabrauti neighbourhood and all the trumpeted exoticism is fading away in less than a second.

Eugen Crai, LL.M.

Brief introduction to Roma's history

Normally one starts telling a story from the beginning. Indeed the temptation to do so is big, also when we're talking about the history of people. For sedentary people, for whom the ownership of land is a central value in their culture, it is very important to know where they come from and which land they owned originally. Studying a Roma community in Hungary, Michael Stewart doesn't find such a preoccupation:

Unlike other Diaspora populations, which may cling to the idea a place where they might one day be "at home", the Gypsies have been a nomad people with no homeland to dream of, no original territory to reclaim. What makes them so special is that they are quite happy in this condition. The same cannot be said for those who study Gypsies. It is a curious fact that the aspect of the Gypsies that has most interested non-Gypsy observers, at least since the eighteenth century, is their obscure "origins". In 1753 a Hungarian theologian, Istvan Wali, discovered that the vocabulary of three Indian students from Malabar, whom he had met in Leiden, was comprehensible to native Gypsies. But it was only when H.M. Grellmann published his book *Die*

Zigeuner (The Gypsies) in 1783 that Waly's discovery became widely known. (Stewart, 1997 p 27)

But having foreign among your ancestors doesn't mean automatically that you are different from the rest of your surroundings. Many ordinary people, in no way different from their neighbours, would be surprised of the number of foreign ancestors appearing in their personal genealogies just a few generations ago. Which means that in the case somebody is different the appearance of such foreign ancestors, does not fully explain this difference. Therefore we have to look how and why people maintain and regenerate these differences over generations.

SERFDOM

From the first attestations on of Rromi in Romania they were held as serfs, and were owned by landlords, monasteries and the principalities. Most were kept because of their specific professions. Until the abolition of slavery in the nineteenth century new groups of slaves have been brought with the Ottoman Empire. Viorel Achim gives an overview of all the kinds of serfs that existed, depending on the type of owner, profession, and kind of tribute the Rromi had to pay to their owners, or whether they were sedentary or wandering around the country.

This was a nomadism where people lived in fixed winter quarters and in summertime travelled the same route to visit the same places every year, having a permit from their owner. From the nomads point of view these permits even offered some protection: harming them would harm their powerful owner. Without any such documents they would be regarded as escaped serfs, and this was seen as a crime. This was a well-controlled system and on specific days of the year they had to pay tribute to their owner. Everywhere in the world misunderstandings and depreciation occurred in the relationship between nomads and sedentary people.

For sedentary people, land and buildings are the major capital goods they invest in and which they want to pass on to the next generation. Nomads cannot see the value of these goods: 'you cannot take them with you.' They prefer to invest in things such as wagons, gold, or large herds of cattle, which of course in the eyes of sedentary people have no stable value. So both are in the opinion of the other, squandering money.

In those days nobody was equal before the law. This equality is a quite recent principle of justice. Every group, according to class, religion, language, descent, even within the same empire, or province, had its own status, was governed by a different set of laws and fell under the jurisdiction of different rulers. Because of these differences statutes intermarriage between groups was very limited, thus maintaining different cultures with its set of norms and values, typical economic activities, languages, for centuries. Later, as part of the policy to assimilate the Rromi, they even obliged them to intermarry. An example of such a policy was the law proclaimed in 1783 by Joseph II of the Austrian Empire which organised the lives of Rromi in Transylvania in every detail. They were obliged to assimilate completely with the surrounding people: they were not allowed to speak their own language, or wear their traditional clothes, marriages between Rromi were forbidden, they were not to trade horses, and the number of musicians had to be reduced as much as possible. Their children had to go to school under the responsibility of the local priest. The landlord, had to give them small plots of land so they would be involved in agriculture. And everybody who abandoned their home or workplace were to be treated as a vagabond, and brought back to their registered place of residence. The implementation of this law depended, however, on local conditions and therefore varied very much from province to province.

ABOLITION OF SLAVERY

Under the influence of the international abolition movement and despite strong resistance from the nobility in the middle of the nineteenth century groups of serfs, including groups of Rromi, were liberated in Alachua and Moldova. These measures had as an important objective the obligation to tie the Rromi to villages, where they should work in agriculture on the same basis as other peasants: part of the harvest had to be given to the landowner. Many Rromi refused the plots of land allotted to them under these unprofitable conditions, and chose to maintain their professions. For them abolition meant an aggravation of their exploitation. Large numbers moved to the margins of the cities and villages, and as a result in every village some metalworkers and other craftsmen settled themselves, where the agricultural population needed their skills. Of course a part of the liberated population became peasants, in the first place those who already worked as serfs on the land. Around a number of monasteries, villages were erected consisting mainly, or some exclusively, of Rromi.

Some nomadic groups continued their itinerant lifestyle. In the spring they came from their winter quarters to the villages where they were officially registered, paid their taxes, and then travelled around the country until the next winter. During the second half of the nineteenth and the beginning of the twentieth century the abolition gave rise to a large wave of migration to other parts of Europe and to the Americas.

THE INTER-WAR PERIOD AND THE SECOND WORLD WAR

The period between the two world wars is characterised on the one hand by a further assimilation of the Roma population and on the other hand the appearance of their own emancipation movement. Local organisations, such as the General Union of Rromi in Romania, were founded. Unfortunately they were not given the time to consolidate themselves. After the installation of the royal dictatorship and the start of the Second World War these organisations were dissolved. In this period, industrial progress made a number of their manufactured goods obsolete and non-competitive. Their craftsmanship was on the decline; some trades even disappeared completely.

The racism that appeared in the inter-war period was not invented by the Germans. The history of the world is unfortunately full of outbursts of racism. The strategies range from reducing large groups to a marginal status of second-rank citizenship, and slavery, to ethnic cleansing and total genocide. During this period, so-called scientists came up with 'scientific' justifications of the racial inferiority of certain ethnic groups, thus paving the way for the policies promoted by Antonescu's government towards the Roma. In 1942 some 25000 Rromi were deported to Transnistria where they were settled on the banks of the river Bug, without places to work and without sufficient means of subsistence. The selection was based on life style, nomadism, time served in prison, lack of means of subsistence or a permanent occupation. Approximately half of them died there.

THE COMMUNIST REGIME

Under communist rule everybody was equal before the law. Of course, as in Animal

Farm by George Orwell, some were more equal than others. Although a law did not distinguish between groups, certain groups were more affected by a law than others. On paper it could discriminate very much. The communist regime denied the Rromi the status of ethnic minority, and as a consequence

no education was given in their own mother tongue and no account was taken of their specific culture.

In those days, because of the policy of full employment, everybody had a job and an income, which assured the person free medical care, a number of holidays and pension. Many Rromi worked as unskilled labourers in big factories or on the co-operative or state farms.

With the closing down of many big factories and other factories reducing their work force to a more competitive level, and the land of land of the co-operatives been given back to their original owners, the majority of the Roma lost their jobs. Many have resumed their traditional ways of life, including turning back to nomadism.

The different groups of Roma have adapted themselves in different ways to the new situation. Some have found their niche, friends, professional relations, etc., while others are victims of poverty and discrimination and have no means of survival.

Bibliography:

Achim, Viorel

1998 Tiganii in istoria Romaniei. Bucuresti: Editura Enciclopedica

Fonseca, Isabel

1995 Bury Me Standing. London: Chatto and Windus

Fraser, Angus

1994 The Gypsies. Oxford: Blackwell Publishers

Stewart, Michael

1996 The Time of the gypsies. Boulder: Westview Press.

Yours, Jan

1967 The Gypsies. New York: Simon and Schuster

This personal perspective of Roma history was written by Pieter van Abshoven and does not represent the view of the National Office for Roma.

We would welcome other perspectives of Rromani's diverse historical heritage.